

Informatīvais ziņojums

“Par neformālajā Eiropas Savienības Lauksaimniecības un zivsaimniecības ministru padomes 2021. gada 5.–7. septembra sanāksmē izskatāmo jautājumu”

I. Ministru padomes neformālās sanāksmes darba kārtības jautājums

Slovēnijas prezidentūra š.g. 5.–7. septembrī Ļubļanā Slovēnijā organizē neformālo Eiropas Savienības (turpmāk – ES) Lauksaimniecības un zivsaimniecības ministru padomes (turpmāk – MP) sanākumi, kuras tēma ir “Dialoga stiprināšana starp pilsētām un lauku teritorijām”.

Slovēnijas prezidentūra ir izplatījusi diskusiju dokumentu, kurā norādīti izaicinājumi lauku apvidos, ņemot vērā to pārveidošanos sakarā ar klimata izmaiņām un rūpēm par vidi, iedzīvotāju uzskatu un vērtību maiņu, kā arī uz problemātisko mijiedarbību starp lauku apvidiem un pilsētu.

Eiropas Komisijas (turpmāk – Komisija) iniciatīva “Ilgttermiņa vīzija par ES lauku apvidiem līdz 2040. gadam” (turpmāk – Vīzija) izceļ problēmas un grūtības, ar kurām saskaras lauku apvidi, un identificē turpmākās to attīstības iespējas. Pamatojoties uz plašas sabiedriskās apspriešanas rezultātiem, Vīzijā teikts, ka lauku teritoriju nozīme bieži vien nav pietiekami novērtēta un ka lauku iedzīvotāji valsts politikā jūtas lielā mērā (40 %) atstāti novārtā. Ir jāatrod veids, kā no jauna noteikt lauku teritoriju sociālo nozīmi un vienlaikus atbalstīt šo teritoriju daudzveidību, tāpēc ir nepieciešama jauna pieeja, lai izprastu lauku teritoriju un valsts politikas nozīmi šo problēmu risināšanā.

Slovēnijas prezidentūra dokumentā norāda, ka lauku teritorijās līdzās notiek dažādi ne tikai savstarpēji papildinoši, bet arī konkurējoši pasākumi. No vienas puses, lauku teritorijas ir būtiskas saimnieciskai darbībai un ES dabas un kultūras mantojuma saglabāšanai, bet, no otras puses, sociālajiem un ekonomiskajiem spēkiem ir liela ietekme uz pārmaiņām lauku apvidos, un tie no jauna nosaka lauku teritorijas un to iedzīvotājus Eiropas sabiedrībā.

Lauku teritorijas nav viendabīgas. Dažās valstīs šajās teritorijās iedzīvotāju skaits samazinās, bet citās – palielinās, un tās arvien vairāk tiek pakļautas urbanizācijas un funkcionālo pārmaiņu spiedienam. Dzīves kvalitātes izpratne tiek pielīdzināta dzīvošanai pilsētā, un tradicionālais lauku dzīvesveids saskaras ar lielām problēmām. Tāpēc ir nepieciešama īpaša izpratne par katra apgabala veida – būtībā katras atsevišķas lauku teritorijas – vajadzībām un to risināšanas paņēmieniem.

Lauku jēdziens mainās, un tam nepieciešama izvērsta analīze un konkrēta rīcība. Lauku apvidos pilsētas dzīvesveidu ienes gan jaunākās paaudzes, gan jauni iedzīvotāji, kas uzskata, ka lauku dzīves aspekti ir svarīgi viņu dzīves kvalitātei. Lai gan urbanizācija bagātina lauku dzīvesveidu, tā arī rada izaicinājumus. Tie

iedzīvotāji, kas ilgstoši dzīvojuši laukos, atšķirīgi reaģē uz jauniem notikumiem. Daži tos uzskata par uzbrukumu viņu dzīvesveidam un vērtībām, bet citi ir atvērti attīstībai, kas rada pārmaiņas. Īpaši sarežģīta ir lauksaimniecības un tās prakses integrācija jaunajā lauku apdzīvoto vietu struktūrā, kā arī lauku kopienu ikdienas dzīvē.

Slovēnija skaidro, ka lauku un pilsētu teritoriju, kā arī pārejas zonu attīstība kļūst arvien ciešāk saistīta, īpaši ņemot vērā lauksaimniecības relatīvās nozīmes samazināšanos un pakāpenisku sabiedrības attieksmes maiņu pret vidi, dabu un lauku teritorijām. Lauku teritorijas no ražošanas vietas pārtop par patēriņa vietu. Pastiprinoties sabiedrības interesei, lauksaimniecības nozīme no tādas nozares, kas pārvalda lielu daļu zemes platības un dabas resursu, ir paplašinājusies un ietver arī dabiskās ekosistēmas pakalpojumu un citu sabiedrisko labumu kvalitātes nodrošināšanu.

Tomēr izpratne par pilsētām un laukiem joprojām ir izteikti divējāda, daļēji tāpēc, ka ir atšķirīgas vērtību sistēmas un izpratne par dažādu teritoriju funkcijām, īpaši to atšķirīgo objektīvo pamatnosacījumu dēļ, kas ietekmē dzīves kvalitāti, t.i., lauku reģionu "atpalcība" attiecībā uz piekļuvi pamatpakalpojumiem un infrastruktūrai, vienlaikus palielinoties pieprasījumam pēc lauku teritoriju piedāvātajām precēm un sniegtajiem pakalpojumiem. Pastāvīga un pagaidu migrācija starp apgabaliem un pārmaiņas, ko rada globalizācija un digitalizācija, prasa jaunā gaismā pārskatīt attiecības starp laukiem un pilsētu.

Pēc Slovēnijas prezidentūras uzskatiem, viens no šķēršļiem šo attiecību līdzsvarošanai ir salīdzinoši vāja lauku iedzīvotāju līdzdalība lēmumu pieņemšanā. Lai stiprinātu dialogu starp pilsētām un lauku apvidiem, politikas un lēmumu pieņemšanas procesos ir jāuzklausā un jāņem vērā visas iesaistītās puses.

Izmantojot Vīziju un atbalsta instrumentus, piemēram, Lauku paktu un Lauku rīcības plānu, ir iecerēts mainīt negatīvās tendences, kas skar lauku apvidus, tostarp iedzīvotāju skaita samazināšanos, iedzīvotāju novecošanos un lauku teritoriju pievilcības samazināšanos. Vīzija apvieno vairākas politikas, un tai nepieciešama vairāk integrēta un koordinēta pieeja ES, valstu un reģionālā līmenī. Tās mērķis ir atrast jaunus, iekļaujošus un ilgtspējīgus risinājumus lauku apvidiem, ņemot vērā klimata un digitālās problēmas un Covid-19 pandēmijas izraisīto krīzi.

Vīzijā arī ietvertas pamatnostādnes, kā samazināt plaisu starp pilsētu un lauku teritorijām, un tās var kalpot par pamatu vairāk līdzsvarotai teritoriālajai attīstībai un satur integrācijas elementus starp pilsētām un laukiem. Vīzijā piedāvātās vadlīnijas ietver infrastruktūras un digitālās savienojamības uzlabošanu lauku apvidos (infrastruktūras un pakalpojumu kvalitātei jābūt salīdzināmai ar pilsētu teritorijām), transporta sakaru uzlabošanu un lauku teritoriju iekļaušanu mobilitātes turpmākas attīstības plānošanā pilsētās, izglītības iespēju uzlabošanu visu vecumu cilvēkiem, uzlabojot daudzveidīgas nodarbinātības iespējas lauku apvidos un veicinot lauku kopienu aktīvu līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesos.

KLP ir tikai viena no politikas jomām, kas skar lauku apvidus un cenšas atbalstīt to attīstību papildus kohēzijas politikai ES līmenī un izglītības, infrastruktūras, sociālajai un citai politikai ES dalībvalstu līmenī, tomēr tieši KLP ir vistiešāk saistīta ar lauku apvidiem un darbojas kā tās aizstāvis. Tajā ir aplūkoti lauksaimniecības attīstības un vides aizsardzības jautājumi, un arvien biežāk tiek aplūkots plašāks dzīves kvalitātes ietvars un vienlīdzīgas iespējas attiecībā uz pilsētvidi, taču KLP nav pietiekami daudz resursu, tāpēc lielākā daļa ES lauku teritoriju cieš no nepietiekamas politikas koordinācijas un dažādu un mērķtiecīgāku pieeju trūkuma lauku jautājumiem. Tāpēc Slovēnijas prezidentūra uzsver, ka ir jāaktualizē jautājums par lauku attīstību un jāpiešķir tai piemērota prioritāte, risinot sabiedrības problēmas.

Latvijas nostāja

Slovēnijas prezidentūras izvirzītie jautājumi ministru diskusijai.

1) Kāda, jūsuprāt, ir lauku teritoriju loma sabiedrībā, un ar kādām problēmām tās saskaras? Kādas tendences noteiks lauku teritorijas nākotnē?

Latvija piekrīt, ka lauku teritorijām ir daudzfunkcionāla nozīme. Tajās atrodas nozīmīgi dabas resursi, tā ir lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares darbības telpa, tai raksturīga arī rekreācijas un tūrisma funkcija, noteikta infrastruktūra un pakalpojumi, un tā ir dzīvesvieta lauku iedzīvotājiem. Tāpēc lauku reģioni Latvijā ir nozīmīgi gan pārtikas ražošanai, gan atpūtai, gan arī kā dzīves telpa.

Lauku teritoriju dzīvotspēja balstās uz trim ekonomiskajiem pamatiem – lauksaimniecība, mežsaimniecība un kokapstrāde, kā arī lauku tūrisms. Šīs nozares neprasa ievērojamu iedzīvotāju koncentrāciju, taču lauku teritoriju attīstība ir cieši saistīta ar šo jomu attīstības tendencēm, tāpēc, iedzīvotājiem aizbraucot, nav iespējama nozaru un lauku teritorijas strauja attīstība.

Latvija uzskata, ka viena no lielākajām problēmām, ar kuru sastopas lauku teritorijas, ir – kā apturēt iedzīvotāju skaita samazināšanos un nodrošināt aizbraukušo cilvēku atgriešanos. Viens no aspektiem ir darbavietas, tomēr ne katrs lauku teritorijā dzīvojošais var veikt uzņēmējdarbību, tāpēc ir svarīgi, lai lauku teritorija būtu pievilcīga vide lielāku uzņēmumu ienākšanai, kas spētu nodrošināt darba vietas apkārtnes iedzīvotājiem. Tādējādi būtiska nozīme ir attīstītai infrastruktūrai – transportam, ceļiem, komunikācijām. Infrastruktūras un pakalpojumu pieejamība, kas nodrošina labus dzīves un darba apstākļus lauku iedzīvotājiem, dod iespējas ieviest arī jaunākos tehnoloģiskos risinājumus un saglabāt dzīvotspējīgu saimniekošanu un konkurētspējīgu ražošanu. Vienlaikus nedrīkst aizmirst to, ka ir būtiski arī sabalansēt ekonomiski augošu saimniecību līdzāspastāvēšanu ar mazajām ģimeņu saimniecībām, kas nodrošina lauku apdzīvotību.

Savukārt, ja nav vērojama lauku teritorijas attīstība, nav iespējas nodrošināt darbavietas iedzīvotājiem. Pamatojoties uz iepriekšminēto, viena no galvenajām problēmām Latvijā ir darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju īpatsvara samazināšanās, ko galvenokārt nosaka pārsvarā jaunu Latvijas iedzīvotāju emigrācija un zems dzimstības koeficients. Šī tendence samazina darbaspēka izmantošanas ieguldījumu ekonomikas izaugsmē, un tas nozīmē, ka nākotnē ražīguma kāpums kļūs par vēl svarīgāku tautsaimniecības izaugsmes virzītājspēku.

Pēdējo gadu notikumi rāda, ka Latvijā lauku teritorija ir nozīmīga rekreācijas un tūrisma vieta, tāpēc īpaši pilsētām tuvējos reģionos lielāka cilvēku pieplūduma dēļ palielinās spiediens uz dabas resursiem. Tāpat Latvija saredz, ka lauku teritorijās palielinās attālināta darba potenciāls, ja vien ir atbilstošas kvalitātes interneta, dzīvojamā fonda un pakalpojumu pieejamība.

Latvija uzskata, ka ir ārkārtīgi būtiski, lai arī nākotnē lauku reģionos tiktu saglabāta gan ainaviska vide, gan lauku apdzīvotība un lai lauki būtu vieta, kurā ar inovatīvām un ilgtspējīgām metodēm tiek ražota pārtika un saglabāti dabas resursi.

2) Kā jūs saredzat pilsētu un lauku līdzāspastāvēšanu savā valstī, un kā risināt šīs līdzāspastāvēšanas galvenās problēmas? Kādus pasākumus jūs veicat, lai novērstu iespējamus konfliktus, ko rada lauksaimnieciska darbība lauku apvidos, piemēram, augu aizsardzības līdzekļu lietošana, organiskā mēslojuma izmantošana, troksnis un nepatīkamas smakas?

Latvija uzskata, ka mijiedarbība starp pilsētām un lauku teritorijām ir būtiska un, apvienojot šo atšķirīgo teritoriju īpašās priekšrocības un kopīgi novēršot trūkumus, tiek veicinātas gan pilsētas, gan lauku teritoriju attīstības iespējas. Sadarbībā ir iespējams novērst teritoriju savstarpējo konkurenci un radīt attīstībai nepieciešamos priekšnosacījumus, kas sekmē gan reģionālo mobilitāti, darba vietu un pakalpojumu pieejamību un sasniedzamību, gan rekreācijas iespējas iedzīvotājiem. Tāpēc ir jāveicina savstarpēji izdevīga un labvēlīga mijiedarbība un sadarbība izglītības, veselības un uzņēmējdarbības jomās.

Latvija uzskata, ka lauku teritorijām ir jāklūst daudzveidīgākām, arī no zināšanu un prasmju viedokļa, tā, lai to pasākumos lauku vidē iesaistītos pilsētu iedzīvotāji, gan izmantojot sniegtos pakalpojumus (tūrisma, rekreācijas u.c.), gan attīstot uzņēmējdarbību, gan apmetoties uz pastāvīgu dzīvi. Būtiskākie priekšnoteikumi labvēlīgai plūsmai starp lauku teritorijām un pilsētām ir nevienlīdzības mazināšana starp dažādu teritoriju iedzīvotāju pirktspēju un pakalpojumu pieejamību, vietējo pašvaldību un kopienu aktīva iesaistīšana savas teritorijas (vietas) identitātes veidošanā un mārketingā, infrastruktūras attīstība.

Lai veicinātu savstarpējo mijiedarbību starp lauku teritorijām un pilsētām, Latvijā pēdējos gados tiek rīkoti dažādi informatīvi, izglītojoši un interaktīvi pasākumi, kuros sabiedrībā tiek popularizēti lauki un lauksaimniecība, atspoguļotas to dotās iespējas un sabiedriskie labumi, ko tie sniedz ne tikai lauku, bet arī pilsētu iedzīvotājiem.

Kopumā Latvijā, ņemot vērā mazo iedzīvotāju blīvumu, nav īpašu problēmu urbānās un lauku vides līdzaspastāvēšanā. Viena no lielākajām problēmām, ar ko esam saskārušies, ir augu aizsardzības līdzekļu (turpmāk – AAL) lietošana apdzīvoto vietu tuvumā, tomēr arī šī problēma ir vairāk izteikta lauku apvidos, nelielu apdzīvotu vietu, ciemu un atsevišķu māju tuvumā.

Iespējams risinājums būtu stingrāku prasību un kontroļu ieviešana šādiem pasākumiem, tāpēc Latvijas nostāja ir tāda, ka šīs problēmas, tostarp mēslojuma lietošana, trokšņa un nepatīkamo smaku novēršana, lielākoties varētu tikt risinātas ar jaunā perioda KLP pasākumiem saistībā ar ekoshēmu un agrovides intervencēm, nosakot striktākus ierobežojumus AAL un mēslošanas līdzekļu lietošanai, izvirzot prasību regulāri sniegt informāciju par AAL un mēslošanas līdzekļu lietošanu, izveidojot buferjoslas un koku rindas starp lauksaimniecības platībām un apdzīvotām vietām, plašāk izmantojot precīzās tehnoloģijas un īstenojot citus pasākumus.

3) Kurām politikām vajadzētu risināt atšķirības un plaisu starp laukiem un pilsētu? Kāda ir KLP loma šajā sakarā, un vai pastāv potenciāls sinerģijai ar citām (jo īpaši ES) politikām un mehānismiem?

KLP viens no specifiskajiem mērķiem ir lauku teritoriju attīstība, tomēr kopumā ar KLP ir jārisina deviņi specifiskie mērķi un horizontālais mērķis, no kuriem lauku teritoriju attīstība ir tikai neliela daļa. Turklāt aizvien lielākā vides un klimata mērķu īpatsvara dēļ, arvien mazāk iespēju paliek risināt lauku teritorijas specifiskos jautājumus.

Latvija piekrīt tam, ka KLP nav vienīgais instruments lauku teritoriju attīstībai. Būtiska nozīme teritoriju attīstībā ir reģionālajai un kohēzijas politikai – tajā prioritāte bieži vien tiek dota tām teritorijām, kurās ir nozīmīgs iedzīvotāju skaits, tāpēc finansējuma efektīva un racionāla izlietojuma dēļ citu fondu līdzekļi pārsvarā tiek ieguldīti vietās ar lielāku iedzīvotāju blīvumu, atpaliekot lauku teritorijām ar mazu iedzīvotāju īpatsvaru. Latvija uzskata, ka būtiski ir kompleksi dažādu politiku risinājumi, lai lauku teritorijās nodrošinātu ne tikai KLP atbalstu uzņēmējdarbībai un vietējām iniciatīvām, bet arī nepieciešamo infrastruktūru un pamatpakalpojumu pieejamību, piemēram, izglītības un medicīnas jomā. Patlaban Latvijā notiekošā reģionālā reforma var dot uzlabojumus šajā jomā, nodrošinot, ka katra administratīvā vienība ir veidota ap reģionālas nozīmes attīstības centru. Tas varētu uzlabot situāciju un mazināt atšķirības starp lauku teritoriju un pilsētu.

Latvija uzskata, ka papildus ir nepieciešams arī veicināt īsās pārtikas piegādes ķēdes, jo tās nodrošina attiecību stiprināšanu starp lauku un pilsētu teritorijām, dodot iespējas pilsētu iedzīvotājiem piekļūt svaigai sezonālai pārtikai, bet lauku iedzīvotājiem nodrošina ienākumus. Pārtikas ražošana dod plašas uzņēmējdarbības iespējas, mudinot iedzīvotājus palikt laukos, radot darbavietas gan lauku teritorijas iedzīvotājiem, gan tuvāko pilsētu iedzīvotājiem.

II. Latvijas delegācija

Delegācijas vadītājs: **Kaspars Gerhards**, zemkopības ministrs;
Delegācijas dalībnieki: **Pārsla Rigonda Krieviņa**, Zemkopības ministrijas Valsts sekretāra vietniece.

Zemkopības ministrs

K. Gerhards